

University
of Wrocław

ISSN 2029–2236 (print)
ISSN 2029–2244 (online)
SOCIALINIŲ MOKSLŲ STUDIJOS
2009, 2(2), p. 137–156

VALSTYBIŲ ATSAKOMYBĖS DĖL GALUTINĖS INSTANCIJOS TEISMŲ SPRENDIMŲ TEISINIAI PAGRINDAI

Regina Valutytė

Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto

Tarptautinės teisės katedra

Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

Telefonas (+370 5) 2471 4669

Elektroninis paštas r.valutyte@gmail.com

Pateikta 2009 m. birželio 5 d., parengta spausdinti 2009 m. birželio 10 d.

Anotacija. Straipsnyje nagrinėjamas valstybių atsakomybės dėl galutinės instancijos teismų sprendimų, nesuderinamų su EB teise, pagrįstumas. Taikydama pripažintus teisės normų aiškinimo metodus, autorė aiškinasi, ar Sutartyje nesant teisės normos, reguliuojančios privataus asmens ir valstybės santykių dėl galimos atsakomybės, Europos Teisingumo Teismas (ETT) gali valstybių atsakomybę dėl galutinės instancijos teismų sprendimų pagrįsti kaip analogiją taikydamas 288 str., reguliuojantį Europos Bendrijos (EB) institucijų atsakomybę, bei tarptautinės teisės normas, susijusias su valstybės, kaip atsakomybės subjekto, samprata. Taip pat analizuojamos valstybių narių konstitucinės tradicijos ir tikrinama, ar valstybės nacionalinėje teisėje pripažįsta, kad valstybė gali būti atsakinga dėl galutinės instancijos teismų veikų. Autorės manymu, pagrįsdamas valstybės atsakomybę dėl galutinės instancijos teismų sprendimų, ETT neperžengia savo kompetencijos ribų ir veikia vadovaudamasis EB teise.

Reikšminiai žodžiai: Europos Sąjungos teisė, Europos Sąjunga, teisminė valdžia, civilinė atsakomybė, Köbler byla.

Ivadas

Suprasdamas, jog galiojantis valstybių narių priežiūros mechanizmas, numatytas EB sutarties 226-228 str. (anksčiau 169–171 str.), nėra pakankamai efektyvus, kad apsaugotų privačių asmenų teises¹, ETT ėmėsi aktyvių veiksmų šiai Sutarties spragai užpildyti. 1991 m. *Francovich*² byloje ETT pripažino, kad, be EB teisės nuostatų tiesioginio bei netiesioginio veikimo, yra trečiasis teisių gynybos būdas, kylantis tiesiogiai iš EB sutarties, – galimybė pareikšti ieškinį prieš EB teisę nacionaliniame teisme pažeidusią valstybę ir reikalauti atlyginti tokiu pažeidimu padarytą žalą³.

Aiškindamas valstybės atsakomybės principą, ETT neapsiribojo sprendimu *Francovich* byloje. Valstybės atsakomybės principo koncepcija aiškinta ir plėtotą *Brasserie*⁴, *Dillenkofer*⁵, *Hedley Lomas*⁶, etc. bylose, pripažinus, kad atsakomybė valstybei kyla ne tik dėl vykdomosios, bet ir dėl leidžiamosios valdžios veikų. Tačiau kulminacija, kaip sutinka daugelis autorių⁷, nepaisant kai kurių valstybių EB narių prieštaravimo, pasiekta tik 2003 m. – Köbler byloje ETT pripažinus, kad valstybės narės atsakingos ir dėl galutinės instancijos teismams priskiriamo veikimo ar neveikimo, nesuderinamo su EB teise⁸.

Tokia teismo pozicija, aiškinant valstybės atsakomybės doktriną, be abejonės, sulaukė nemažai akademinės visuomenės kritikos. Iš esmės visą kritiką siejo faktas, kad EB Sutartyje nėra nuostatos, aiškiai numatančios asmens teisę išsireikalausti žalos atlyginimą, jei ji kilo dėl valstybės veiksmų, nesuderinamų su EB teise. Dėl to kai kurie mokslininkai laikėsi griežtos pozicijos teigdami, kad ETT gerokai peržengė savo kompetencijos ribas ir prisiskyrė sau įstatymų leidžiamosios valdžios funkcijas. Jų nuomone, valstybės atsakomybės principu EB sutartis gali būti papildyta tik pakeičiant šią sutartį, o ne „įstatymo nuostatomis iš teisėjų suolo“⁹. Ypač kaip pažeidžiantis valstybių

- 1 Rochère, J. D. Member State Liability for Infringement of European Community Law. *Tulane European & Civil Law Forum*. 1996, 11(1): 2.
- 2 Sujungtos bylos C-6/90 ir 9/90, *Andrea Francovich and Danila Bonifaci and others v. Italian Republic* [1991] ETA I-05357.
- 3 Deards, E.; Hargreaves, S. *European Union Law*. New York: Oxford University Press, 2004, p. 91.
- 4 Sujungtos bylos C-46/93 ir C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA v. Bundesrepublik Deutschland and The Queen v. Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd and others* [1996] ETA 1029.
- 5 Sujungtos bylos C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-189/94 ir C-190/94, *Dillenkofer v. Federal Republic of Germany* [1996] ETA I-4867.
- 6 Byla C-5/94, *R. v. Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Hedley Lomas (Ireland) Ltd* [1996] ETA I-2553.
- 7 Hofstätter, B. *Non-compliance of national courts. Remedies in European Community law and beyond*. The Hague: T. M. C. Asser Press, 2005.
- 8 Byla Case C-224/01, *Gerhard Köbler v. Republik Österreich* [2003] ETA E.C.R. I-10239. Ginčas kilo po to, kai Austrijos universiteto profesorius paprašė papildomai prie pensijos mokėti tam tikrą pinigų sumą už universitete dirbtus metus. Tai daryti atsisakyta, kadangi jis Austrijos universitete dirbo ne 10 metų, kaip to reikalauja Austrijos įstatymai, o tik 7 metus. Tačiau daugiau nei 5 metus Köbler profesorius kitoje valstybėje narėje. Profesorius kreipėsi į Austrijos žemesnės instancijos teismą, kuris atsisakė tenkinti ieškinį, remdamasis minėtais Austrijos teisės nuostatų reikalavimais. Byla atsidūrė Austrijos aukščiausiąjame teisme, kuris kreipėsi į ETT dėl EB sutarties 39 str. išaiškinimo.
- 9 Mancini, G. F.; Keeling, D.T. Democracy and the European Court of Justice. *The Modern Law Review*.

narių konstitucinius principus kritikuotas valstybės atsakomybės doktrinos išplėtimas galutinės instancijos nacionaliniams teismams Köbler byloje.

Toliau šis sprendimas ir bus analizuojamas. ETT, siekdamas išsiaiškinti EB Sutarties nuostatų turinį, taiko skirtingus aiškinimo metodus, todėl daugiausia dėmesio straipsnyje bus skiriama klausimui, ar šie metodai taikomi tiksliai, kodėl tam tikrais atvejais ETT ignoruoja atitinkamus sutarčių aiškinimo principų aspektus.

Straipsnio *tikslas* – atsižvelgiant į EB sutarties ir joje įtvirtintų valstybių įsipareigojimų pobūdį bei sutarties aiškinimo metodų turinį, išanalizuoti valstybės atsakomybės dėl galutinės instancijos teismų veiksmų pagrįstumą ir nustatyti, ar EB sutartyje yra pagrindai, kurie leistų teigti, kad ši doktrina atspindi valstybių narių valią sudarant minėtą tarptautinę sutartį.

Tyrimo *objektas* – EB sutarties normos, principai, tarptautinės teisės nuostatos, valstybių narių konstitucinės tradicijos, teismų praktika, susiję su valstybės atsakomybe dėl teismų sprendimų.

Lietuvos Respublikos teisė, kaip ir daugelio Europos valstybių, nenumato galimybės asmeniui išsireikalausti žala, atsiradusią dėl galutinės instancijos teismų. Nors Lietuva nacionalinę teisę privalėjo suderinti su EB teisės nuostatomis dar stodama į ES, mūsų šalyje dėl šio ETT sprendimo pagrįstumo ir galimo įgyvendinimo, skirtingai nei užsienio akademinėje bendruomenėje, diskusijų neįvyko. Lietuvos mokslinėje literatūroje minėto sprendimo pagrįstumo problemos iki šiol iš esmės nenagrinėtos. Šiam sprendimui skirtas vos vienas A. Samuilytės apžvalginio pobūdžio straipsnis, epizodiškai šis sprendimas minimas A. Vaitkevičiūtės darbe. Šiuose moksliniuose straipsniuose sprendimo pagrįstumo problemos neanalizuotos – apsiribojama pagrindų konstatavimu bei ETT pozicijos išdėstymu.

Rašant straipsnį taikyti sisteminės analizės, lyginamasis, loginis-analitinis ir kiti tyrimo metodai.

1. Taikytini Europos Bendrijos Sutarties aiškinimo metodai

Pažymėtina, kad pagrindinis aiškinimo šaltinis, interpretuojant EB sutarties nuostatas, išlieka 1969 m. Vienos konvencijos bendrieji sutarčių aiškinimo principai, tačiau, atsižvelgdamas į specifinį valstybių įsipareigojimų pobūdį, ETT suformavo specifinę šių principų taikymo praktiką¹⁰.

1994, 57: 175; Ehlers, D. Die Weiterentwicklung des Staatshaftungsrechts durch das europäische Gemeinschaftsrecht. *Juristen Zeitung*. 1996, p. 776. Pažymėtina, kad tokios pozicijos laikėsi ir Vokietijos Vyriausybė gindama savo poziciją *Brasserie* byloje. Sujungtos bylos C-46/93 ir C-48/93 *Brasserie du Pêcheur SA v. Bundesrepublik Deutschland and The Queen v. Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd and others* [1996] ETA 1029.

10 Reikia pažymėti, kad Vienos konvencija dėl sutarčių teisės (Vienos Konvencija dėl Sutarčių teisės. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 13-480) neįtvirtina visų galimų sutarties aiškinimo metodų, o nurodo tik pagrindinius, kurių įprasta laikytis aiškinant tarptautines sutartis (Tarptautinės Teisės Komisijos ataskaita JT Generalinei Asamblėjai. Yearbook of the International Law Commission, 1966, II, p. 219-220). Todėl pasirinktų metodų taikymas visuomet priklauso nuo Sutarties, kuri aiškinama, pobūdžio ir joje įtvirtintų valstybių įsipareigojimų. EB sutartis nėra įprasta tarptautinė sutartis, kuri sukuria teises ir įsipareigojimus tik valstybėms sutarties dalyvėms. Van Gend & Loos byloje ETT konstatavo, kad Bendrija yra nauja teisės sistema, kurios naudai

ETT, kaip ir žmogaus teises ginančios institucijos, kaip vieną iš pagrindinių principų taiko efektyvaus sutarties aiškinimo principą, kurio esmę tiksliai perteikia maksima „*ut res magis valeat quam pereat*“. ETT siekia tokio aiškinimo, kuris būtų tinkamas, siekiant įgyvendinti EB sutarties objektą ir tikslą, o ne tokio, kuris kiek galima daugiau išplėstų valstybių prisiimtus įsipareigojimus. Teismas tai daro įvertindamas valstybių narių valios išraišką: EB valstybės narės siekia efektyviai įgyvendinti EB sutartį, tai rodo ir nuolatiniai valstybių narių bandymai sutarti dėl neefektyvių EB nuostatų keitimo (parengtas ES Konstitucijos projektas, Lisabonos sutartis).

Taip pat būtina pasakyti, kad valstybių valios išraiška, buvusi Sutarties sudarymo metu, nėra ETT svarbiausias kriterijus aiškinant Sutarties nuostatas. Tokios aiškinimo pozicijos pasirinkimą, autorės manymu, lemia toliau išdėstyti faktoriai.

EB steigimo sutarties reguliavimo objektas yra platus, o EB nuostatos neišsamios, lakoniškos, todėl remiantis tekstu kartais ypač sunku nustatyti, kokia buvo tikroji Sutarties šalių valia. Kaip pagalbinis šaltinis nustatant šalių valią aiškinant klasikinio pobūdžio tarptautines sutartis galėtų būti *travaux preparatoires*, tačiau ETT valstybėms narėms nusprendus negali jais naudotis aiškindamas ir taikydamas EB sutartis¹¹. Taigi esant neaiškiai EB sutarties nuostatai, ETTbelieka vadovautis sutarties objektu ir tikslu, sutarties kontekstu bei kitais sutarties aiškinimo šaltiniais (pvz., galiojančiomis panašius santykius reglamentuojančiomis tarptautinės teisės nuostatomis). Be to, EB teisė, atsižvelgiant į kintančias gyvenimo sąlygas valstybėse narėse, nuolat keičiasi (kinta EB sutarties nuostatos, jos detalizuojamos EB institucijų priimtais teisės aktais), taigi būtinas dinamiškas, o ne statiškas EB sutarties aiškinimas. Tai ir lemia efektyvios asmens teisių gynybos principo dažną taikymą bei plečiamą asmens teisių, suteikiamų EB sutartimi, aiškinimą EB teisėje.

Taip pat pažymėtina, kad kitaip, nei priimta aiškinant klasikines tarptautines sutartis, ETT atsižvelgia į valstybių narių konstitucinius principus, įtvirtintus nacionaliniuose teisės aktuose. Esant neaiškiam reglamentavimui, Teismas juos naudoja kaip pagalbinę aiškinimo priemonę, patvirtinančią tam tikro principo buvimą EB sutartyje.

Apžvelgus aiškinimo metodų taikymo ypatumus, aiškinant EB sutartį, galima pereiti prie sprendimo Köbler byloje analizės bei išsiaiškinti, ar, pagrįsdamas valstybės atsakomybę dėl galutinės instancijos teismo veiksmų, ETT reikiamai pritaikė tinkamus aiškinimo metodus.

valstybės, kad ir ribotai, apribojo savo suverenias teises ir kurios teisės subjektais yra ne tik valstybės narės, bet ir asmenys. Todėl, ETT manymu, nuo valstybių narių įstatymų leidėjų nepriklausoma Bendrijos teisė turi suteikti privatiems asmenims tam tikras teises taip pat, kaip ji sukuria jiems pareigas (Byla Case 26/62, *Van Gend & Loos v. Netherlands Inland Revenue Administration* [1963] E.C.R. ETA 1). Šį specialų režimą, autorės manymu, iš dalies galima palyginti su žmogaus teisių apsaugos sutarčių garantuojamos teisinės apsaugos pobūdžiu, kurio specifiškumas pripažintas tarptautiniu mastu. Tuo, kad pirminis objektas yra ne valstybių interesų, o žmogaus teisių apsauga, minėtas sutartis aiškinančios institucijos grindžia specialiu aiškinimo metodų taikymą interpretuojant sutarčių nuostatas (Orakhelashvili, A. Restrictive Interpretation of human right treaties in recent jurisprudence of the European Court of Human Rights. *European Journal of International Law*. 2003, 14: 532).

11 Waelbroeck, D. F. Schermers, H. G. *Judicial protection in the European Union*. The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2001, p. 50.

2. Europos Bendrijos Sutarties tekstas

Vienos Konvencijos dėl sutarčių teisės 31 str. įtvirtina bendrą sutarties aiškinimo taisyklę, numatant, kad Sutartis aiškinama laikantis geros valios principų, atsižvelgiant į joje vartojamų sąvokų įprastinę reikšmę sutarties kontekste ir atsižvelgiant į sutarties objektą bei tikslą. Tarptautinės teisės komisija, aiškindama šią formuluotę, nurodo, jog šia formuluote iš esmės siekta numatyti, kad sutarties tekstas laikomas autentiška šalių valios išraiška, todėl sutartį reikia aiškinti pradedant nuo jos teksto¹².

Taikant šią Vienos konvencijos taisyklę EB sutarčiai, pastebėtini keli aspektai. EB Sutartyje valstybės atsakomybės dėl galutinės instancijos teismo veiksmų klausimas neaptariamas, todėl negalimas jos pažodinis aiškinimas. Valstybės ir individo santykiai, kai valstybė pažeidžia jo EB teisės suteikiamas teises, EB sutartimi tiesiogiai nereguluojami. Todėl kyla klausimas, ar Sutarties šalys išreiškė valią tokią normą įtvirtinti Sutartyje. Tai gali padėti nustatyti EB teisės normų, reglamentuojančių panašius – EB atsakomybės – santykius, analizė.

EB nesutartinė atsakomybė kaip pagrindas valstybių atsakomybei pagrįsti atsirado ne 1991 m., kai buvo priimtas Francovich sprendimas, o pateikiant atsakymą į prejudicinį klausimą *Brasserie du Pêcheur* byloje, t. y. tuomet, kai jau buvo nustatytas valstybės atsakomybės principo buvimas EB teisėje. ETT konstatavo, kad valstybių atsakomybės sąlygos negali skirtis nuo Bendrijos nesutartinės atsakomybės sąlygų pagal EB Sutarties 288 str.¹³, nesant ypatingo paaiškinimo¹⁴. Vis dėlto sprendžiant valstybės atsakomybės klausimą dėl veikų, priskiriamų nacionaliniams galutinės instancijos teismams, ETT šio pagrindo nenagrinėjo ir atitinkamai netaikė analogijos tarp valstybių ir EB atsakomybės šios nuostatos atžvilgiu, kaip to nedarė ir *Frankovich* byloje.

Remdamiesi ETT dikcija *Brasserie du Pêcheur* byloje ir neigdami valstybės atsakomybės dėl galutinės instancijos teismo buvimą Austrijos atstovai *Köbler* byloje teigė, kad, kalbant apie valstybės atsakomybę dėl galutinės instancijos teismų veikų, šios sąlygos skiriasi: 288 (2) str. negali būti taikomas, kai EB teisę pažeidžia ETT, kadangi tokiu atveju šis teismas pats turėtų nuspręsti dėl tariamai padarytos žalos, tuo pat metu būdamas ir šalimi, ir teisėju savo byloje¹⁵, todėl ir valstybės atsakomybė šiuo atveju nėra galima.

Siekiant įvertinti ETT bei valstybių pozicijos pagrįstumą būtina nustatyti, ar Bendrijos atsakomybės kilimo sąlygos iš tikrųjų nesiskiria nuo valstybės atsakomybės sąly-

12 Komisija remiasi TTT praktika, kuris sutartį visų pirma pradeda aiškinti nuo jos teksto. Nurodomas 1952 m. Tarptautinio Teismo sprendimas byloje dėl JT piliečių Maroke. [1952] I.C.J., p. 196, 199. Tarptautinės Teisės Komisijos ataskaita JT Generalinei Asamblėjai. Yearbook of the International Law Commission, 1966, Vol. II, p. 220–221.

13 EB sutarties 288 str.: „Deliktinės atsakomybės atveju Bendrija pagal bendrus valstybių narių įstatymams būdingus principus atlygina bet kokią žalą, kurią, eidami savo pareigas, padaro jos institucijos ar jų tarnautojai“. Kadangi straipsnis lakoniškas ir nenumato aiškių Bendrijos atsakomybės atsiradimo sąlygų, jas detalizuoja ETT savo praktikoje.

14 Sujungtos bylos C-46/93 ir C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA v. Bundesrepublik Deutschland and The Queen v. Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd and others* [1996] ETA I-1029, para. 42.

15 Byla Case C-224/01, *Gerhard Köbler v. Republik Österreich* [2003] E.C.R. ETA I-10239, para. 21.

gų, o nustačius, jog skiriasi, – ar yra ypatingos aplinkybės, kurios galėtų pateisinti toki skirtumą.

Kiek tai susiję su sąlygų tapatumo nustatymu, vertintini du laikotarpiai: valstybės ir Bendrijos atsakomybės sąlygos iki sprendimo Köbler byloje ir jį priėmus.

Nors ETT teigia, kad Bendrijos atsakomybės sąlygos, nesiskiriančios nuo valstybės atsakomybės sąlygų, buvo nustatytos dar 1971 m., suformulavus jas Schöppenstedt byloje¹⁶, tačiau dauguma autorių (Rodríguezas¹⁷, B. Hofstötteris¹⁸) sutinka, kad tai buvo padaryta tik 2000 m. Bergaderm sprendimu^{19,20}. Ši pozicija tampa kvestionuotina po ETT sprendimo Köbler byloje, kurioje pripažinta galima valstybės atsakomybė dėl galutinės instancijos teismų veikų, nesuderinamų su EB teise. Valstybių atsakomybės dėl galutinės instancijos nacionalinių teismų sprendimų numatymas galėtų reikšti, kad taikant analogiją su EB sutarties 288 str., EB atsakomybė gali kilti ir galutinės instancijos EB teisminėms institucijoms²¹. Šiuo atveju, kaip nurodo J. Buttimoreis²², H. Toner²³ bei G. Anagnostarasas²⁴, remdamiesi Generalinio advokato (GA) Légerio nuomone byloje Baustahlgewebe prieš Komisiją²⁵, tiek PIT, tiek ETT, galėtų būti laikomi institucijomis, kurioms būtų taikomas EB sutarties 288 str. Šį straipsnį taikant kartu su sprendimu Köbler byloje, kaip pažymi P. J. Wattelis, Bendrija įgyja pareigą atlyginti individams žalą, atsiradusią ETT padarius akivaizdžią klaidą, ypač peržengus savo kompetencijos ribas²⁶.

Šiems mokslininkams oponuoja B. Hofstötteris, viena vertus, sutikdamas, kad GA poziciją Baustahlgewebe prieš Komisiją byloje galima aiškinti kaip Bendrijos atsakomybės dėl PIT veikų pripažinimą, tačiau, prieštaraudamas dėl galimos atsakomybės dėl

-
- 16 Byla Case 5/71, *Aktien-Zuckerfabrik Schöppenstedt v. Council of the European Communities* [1971] E.C.R. ETA 975.
 - 17 Rodríguez, P. M. La Responsabilidad del Estado por Actos Judicial en Derecho Comunitario. *Revista de Derecho Comunitario Europeo*. 2004, 19: 837.
 - 18 Hofstötter, B., p. 114.
 - 19 Byla Case C-352/98 P, *Laboratoires pharmaceutiques Bergaderm SA and Jean-Jacques Goupil v. Commission of the European Communities* [2000] ETA E.C.R. I-05291, para. 34–35.
 - 20 Toks sąlygų sutapatinimas, kaip pažymi B. Hofstötteris bei T. Tridimasas, yra būtinas parodyti, kad tiek Bendrijos, tiek nacionalinės institucijos laikosi tos pačios konstitucinio pobūdžio tvarkos, taigi individų teisių apsauga negali priklausyti nuo to, kuri institucija – Bendrijos ar valstybės narės yra atsakinga už žalos padarymą. Hofstötter, B., p. 115; Tridimas, T. Liability for breach of Community Law: Growing and mellowing down? *Common Market Law Review*. 2001, 38: 332.
 - 21 Tokios pozicijos laikėsi Austrijos valstybės vyriausybės, tačiau ETT šių argumentų nenagrinėjo.
 - 22 Buttimore, J. State liability for judicial error: A Bridge too far? *Irish Journal of European Law*. 2004, 2, p. 460.
 - 23 Toner, H. Thinking the unthinkable? States Liability for Judicial Acts after Factortame (III). *Yearbook of European law*. 1997, 17: 187.
 - 24 Anagnostaras, G. The Principle of State Liability for Judicial Breaches: The Impact of European Community law. *European Public Law*. 2001, 7: 300.
 - 25 Generalinio Advokato Léger nuomonė Byloje C-185/95 P, *Baustahlgewebe GmbH v. Commission of the European Communities* [1998] ETA I-08417.
 - 26 Wattel, P. J. Köbler, Cilfit and Welthgrove: We cannot go on meeting like this. *Common Market Law Review*, 2004, 41: 184–186.

ETT sprendimų²⁷. Manytina, kad tikslinga sutikti su šiuo mokslininku tuo aspektu, kad GA Légerio pozicija Bendrijos atsakomybės dėl teisminių institucijų veikų atžvilgiu negali būti atskleista nagrinėjant tik Baustahlgewebe prieš Komisiją bylos aplinkybes, kadangi to paties GA pateikta nuomonė Köbler byloje liudija jo neigiamą nusistatymą atsakomybės dėl ETT sprendimų atžvilgiu. Šiuo aspektu savo nuomonėje Köbler byloje GA Légeris pažymi, kad neįmanoma tapatinti taisyklių, reguliuojančių valstybės atsakomybę, ir tų, kurios reglamentuoja Bendrijos atsakomybę. Todėl Bendrija negali būti atsakinga už ETT sprendimus, nes jis turi aukščiausiojo teismo statusą²⁸. Tokia GA pozicija, reikia sutikti su C. Vajda nuomone, sukelia pagrįstų abejonių dėl to, ar Bendrijos atsakomybės sąlygos nesiskiria nuo tų, dėl kurių žalą privalo atlyginti valstybė narė²⁹.

Mokslininkų pozicijos, neigiančios atsakomybės sąlygų tapatumą, būtų pagrįstos nustačius, kad yra svarbių aplinkybių, galinčių pateisinti tokį nevienodą traktavimą, kaip numato ETT savo jurisprudencijoje³⁰.

Kaip jau minėta anksčiau, GA Légeris nurodo, kad pagrindinė priežastis, dėl kurios ETT negali būti valstybės atsakomybės subjektu, yra jo, kaip aukščiausiojo Bendrijos teismo statusas. Reikia pasakyti, kad GA nedetalizuoja ir neanalizuoja, ar tai laikoma svarbiausia aplinkybe, galinčia pateisinti nevienodą traktavimą. Šį aspektą plėtoja B. Hofstötteris ir tokią GA Légerio poziciją vertina kaip įtikinamą³¹. Mokslininkas pažymi, kad Bendrijos teismo peržiūrėjimo galimybės pasibaigia tuomet, kai dėl ginčytino klausimo savo nuomonę išsako aukščiausia EB teisminė institucija – ETT. Šiam Teismui sprendžiant dėl savo sprendimų teisėtumo, kyla šio Teismo nešališkumo problema, net jeigu šis Teismas sprendžia tokią bylą, dalyvaujant kitiems teisėjams. Be to, B. Hofstötteris pažymi, kad mažai tikėtina, jog ETT pripažins, jog jis pažeidė EB teisę, o jo, skirtingai nei nacionalinių teismų, niekas nekontroliuoja³².

P. J. Wattelis bei J. Buttmore taip pat sutinka, kad ETT kaip Bendrijos atsakomybės subjekto imunizavimas galėtų būti pateisinamas teismų nepriklausomumo ir nešališkumo bei teisinio tikrumo, tiesiogiai sietino su ETT kaip aukščiausiojo teismo statusu, argumentais³³. Tačiau pripažinus, kad šie principai nebūtų pažeisti valstybės atsakomybės dėl galutinės instancijos teismų atveju, kaip tai ir padarė ETT, o pažeidžiami kilus Bendrijos atsakomybei dėl ETT sprendimų, nesuderinamų su EB teise, J. Buttmore manymu, būtų pažeistas lygiateisiškumo principas³⁴. Todėl reikėtų pripažinti ir EB atsa-

27 Hofstötter, B., p. 116–117.

28 Generalinio Advokato Léger nuomonė Byloje C-185/95 P, *Baustahlgewebe GmbH v. Commission of the European Communities* [1998] ETA I-08417, para. 94.

29 Vajda, C. Liability for breach of Community law: A survey of the ECJ cases post Factortame. *European Business Law Review*. 2006, 2: 267–268.

30 Sujungtos bylos C-46/93 ir C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA v. Bundesrepublik Deutschland and The Queen v. Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd and others* [1996] ETA1029, para. 42.

31 Hofstötter, B., p. 117.

32 *Ibid.*, p. 117.

33 Wattel, P. J., p. 186; Buttmore, J., p. 461. Pažymėtina, kad tokiais pačiais argumentais kai kurios valstybės narės rėmėsi, ginčydamos valstybės atsakomybę dėl galutinės instancijos nacionalinių teismų veikų, tačiau ETT šiuos argumentus atmetė kaip nepagrįstus, kadangi, jo teigimu, nė vienas iš šių principų nėra pažeidžiamas.

34 Buttmore, J., p. 460.

komybę dėl ETT sprendimų, o kilusios nešališkumo bei teisinio tikrumo problemos, P. J. Wattelio siūlymu, galėtų būti sprendžiamos skundus dėl ETT veikų sprendžiant PIT, nenumatant galimybės skusti jo priimtų sprendimų³⁵.

Autorės manymu, daugeliu aspektų tiksliau pritarti šių autorių pozicijai. Visų pirma, EB pirminė teisė aiškiai nenumato, kad Bendrijai nekyla atsakomybė dėl teisminių institucijų veikų, o ETT yra laikomas EB institucija. Antra, ETT lygiateisiškumo principą laiko vienu pagrindinių EB teisės principų ir jį taip pat taiko atsakomybės institutui, pabrėždamas valstybės atsakomybės sąlygų tapatumą. Taigi nustačius, kad ETT sprendimai negali būti Bendrijos atsakomybės pagrindas, sukuriama skirtingas reguliavimas, kuris, tam, kad būtų teisėtas, turi būti pagrįstas ypatingų aplinkybių buvimu. Teismų nepriklausomumas ir nešališkumas bei teisinio tikrumo reikalavimai negali būti laikomi ypatingomis aplinkybėmis, kadangi, nors ir būdingi kiekvienai nacionalinei teisei sistemai, ETT manymu, nelaikomi pažeistais, numačius valstybės atsakomybę dėl galutinės instancijos teismų veikų.

Aukštesnės ETT sprendimų kontrolės nebuvimas taip pat nelaikomas pakankamu argumentu, kad būtų pateisintas skirtingas reguliavimas. Pagal EB sutarties 234 str. tarp ETT ir nacionalių teismų susiklosto ne hierarchiniai, o bendradarbiavimo santykiai. Bendradarbiaudami nacionaliniai teismai kreipiasi dėl EB teisės išaiškinimo, tačiau ši pareiga nėra absoliuti. ETT negali paskelbti nacionalinio teismo sprendimo negaliojančiu ar išsakyti savo nuomonę dėl jo teisėtumo, taip pat jam nesuteikta teisė aiškinti, ar nacionalinių teismų sprendimai suderinami su EB teise. Todėl teoriškai nacionaliniai galutinės instancijos teismai pagal EB teisę nėra kontroliuojami nei PIT, nei ETT.

Dėl šių priežasčių, autorės manymu, derėtų sutikti su H. Toner ir G. Anagnostarasu, teigiančiais, kad teoriškai Bendrijos atsakomybė dėl ETT sprendimų, pažeidžiančių EB teisės nuostatas, pagrindžiama. Vis dėlto praktiškai mažai tikėtina, kad Teismas pripažintų tokios atsakomybės galimybę³⁶. Akivaizdu, kaip teigia B. Hofstötteris, kad plėtojantis teisminei praktikai, ETT kaip „pasitraukimo strategija“ veikiau naudosis EB teisminės praktikos aiškinimo ir tikslinimo būtinybe³⁷, nei pripažins pažeidęs EB teisę.

Laikantis tokios pozicijos galima teigti, kad EB bei valstybės atsakomybės sąlygos iš esmės skiriasi subjektu: nepripažįstama, kad EB gali kilti atsakomybė dėl ETT kaip galutinės instancijos teismo sprendimų. Taigi 288 str. negali būti pagrindas pagrįsti valstybės atsakomybę dėl galutinės instancijos teismų veikų. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad ETT tiesiogiai neįvardijo 288 str. kaip pagrindo valstybių atsakomybei dėl galutinės instancijos teismų veikų, negalima teigti, kad EB nėra pagrindų, pagrindžiančių valstybės atsakomybės buvimą. Būtina kitų pagrindų pagrįstumo analizė.

Šalių tarpusavio santykiams taikytinos tarptautinės teisės normos

ETT, pagrįsdamas valstybės atsakomybę dėl galutinės instancijos teismų, nurodė, kad tarptautinėje teisėje valstybė, kuriai kyla atsakomybė dėl tarptautinės teisės pažeidi-

35 Wattel, P. J., p. 186;

36 Toner, H., p. 187; Anagnostaras, G., p. 299.

37 Hofstötter, B., p. 117.

mo, yra vertinama kaip vientisas subjektas, neatsižvelgiant į tai, kuriai valdžiai – įstatymų leidžiamajai, vykdomajai ar teisminėi – toks pažeidimas yra priskiriamas³⁸.

Toks valstybės sampratos susiejimas su tarptautine teise mokslinėje literatūroje kritikuojamas įvairiais aspektais. Pavyzdžiui, H. Scottas ir N.W. Barberis teigia, kad ETT pozicija yra nenuosekli dėl to, kad jis ne kartą pabrėžė, jog EB teisė nėra tiesiog tarptautinės teisės šaka, ir priskyrė nacionalinius teismus bendrai Europos teisinei sistemai, kuriai priklauso ir ETT. Todėl, mokslininko manymu, toks nacionalinių teismų priskyrimas galėjo tapti įtikinamu pagrindu teigti, kad valstybės koncepcija nebūtinai turi būti tapati tarptautinei teisei³⁹. P. M. Rodriguezas nurodo, kad skirtingai nei tarptautinėje teisėje, pagal EB teisę atsakomybės nustatymas priklauso nuo to, ar pakankamai rimtai pažeista EB teisė, o tuo galima įsitikinti tik nustačius, kad institucija rimtai pažeidė savo diskrecijos ribas, kurios kiekvienos institucijos yra skirtingos. Tuo tarpu tarptautinė teisė išlaiko savo vientisumą ir neskirsto pažeidimų į pakankamai ir nepakankamai rimtus, taip pat nekuria tokių teisių apsaugos mechanizmų, kad tarptautinio pobūdžio teisės galėtų būti ginamos išimtinai nacionalinėse teisminėse institucijose. Dėl šių akivaizdžių skirtumų, mokslininko manymu, valstybės kaip darnaus subjekto samprata yra tinkamesnė tarptautinei nei EB teisei⁴⁰.

Autorė neneigia mokslininkų nurodytų skirtumų, kurie akivaizdūs lyginant valstybės atsakomybę pagal tarptautinę bei EB teisę. Tačiau kartu autorė pastebi, kad šioje stadijoje keliamas ne valstybės atsakomybės įgyvendinimo klausimas, o valstybės kaip atsakomybės subjekto suvokimo problema. ETT taip pat negretino valstybės atsakomybės pagal tarptautinę teisę, siekdamas pagrįsti nagrinėjamą doktriną. Tai, jog skiriasi valstybės atsakomybės įgyvendinimo sąlygos pagal tarptautinę ir EB teisę, nereiškia, kad turi būti nevienodai traktuojamos analogiškos sąvokos, jeigu jos iš tikrųjų yra tapachios. Todėl šis aspektas ir turi tapti tolesnio nagrinėjimo dalyku.

Reikia priminti, kad Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės 31 str. numato, jog sutartis, aiškinama laikantis geros valios principų, *inter alia* atsižvelgiant į joje vartojamų sutarties sąvokų įprastinę reikšmę. Atskirai sąvokai gali būti suteikta speciali reikšmė, jei yra nustatyta, kad to pageidauja sutarties šalys (4 d.).

Tarptautinėje teisėje iš esmės nekylo diskusijų, kad valstybė yra suprantama kaip vientisas subjektas, kuriai atsakomybė kyla *inter alia* ir dėl teisminės valdžios veiksmų⁴¹. Taigi tik nustačius, kad šalys, sudarydamos sutartį, pageidavo, jog valstybė re-

38 Byla Case C-224/01, *Gerhard Köbler v. Republik Österreich* [2003] ETA E.C.R. I-10239, para. 32.

39 Scott, H., Barber, N.W. State Liability under Francovich for decisions of national courts. *Law Quarterly Review*. 2004, 120 (June), p. 406.

40 Rodríguez, P. M., p. 856. Panašiai argumentuoja ir C. D. Classenas, teigdamas, kad geriausiai skirtumas tarp atsakomybės pagal tarptautinę teisę ir EB teisę išryškėja tuomet, kai reikia spręsti klausimą, kas nagrinės asmens ir valstybės ginčą, kai pažeidimas priskiriamas galutinės instancijos teismui. Tarptautinės teisės saugomas teisės tokio atveju gina nepriklausomos tarptautinės teisminės institucijos, EB suteikiamas teisės – tie patys nacionaliniai teismai (Classen, C. D., p. 818). Dėl šios priežasties nacionalinių galutinės instancijos teismų neteisėtos veikos negali būti pagrindas atsirasti valstybės atsakomybei.

41 Pagrindinis tarptautinės teisės subjektas yra valstybė, nepriklausomai nuo to, kokia institucija jai atstovauja. Valstybė, kaip tarptautinės teisės subjektas, sudaro tarptautines sutartis, užmezga santykius su kitomis valstybėmis bei tarptautinėmis organizacijomis bei atlieka kitus veiksmus, išplaukiančius iš tarptautinio teisinio subjektiškumo. Išlaikant pagarbą ir atsižvelgiant į konstitucinio pobūdžio nacionalinės teisės nuostatas,

miantis EB sutartimi būtų suprantama kaip neapimanti teisminių institucijų, galima būtų teigti, kad ETT pateikta valstybės samprata, analogiška tarptautinei, yra nepriimtina.

Analizuojant EB sutarties nuostatas bei ETT praktiką jas aiškinant pastebėtini keli aspektai. Visų pirma, EB sutartyje vartojamos tokios sąvokos, kaip „valstybė“, „valstybės narės“, taip pat valstybių narių „institucijos“, „kompetentingos institucijos“, „įgalios institucijos“, neapibrėžiant jų turinio, o tai, autorės nuomone, leidžia daryti prielaidą, kad susitariančios šalys šias sąvokas traktavo pagal įprastinę jų reikšmę, tiek valstybę, tiek institucijas suprantant kaip apimančias tiek įstatymų leidžiamąją, tiek vykdomąją, tiek teisminę valdžias. Kaip priešingas pavyzdys gali būti nurodomas EB 234 str., kuriame pareigos suformuluotos tik nacionalinėms teisminėms institucijoms, neįpareigojant jų dalyvauti prejudicinio klausimo pateikimo procedūroje. Taigi jeigu susitariančios šalys būtų norėjusios sąvokoms „institucijos“ ir atitinkamai „valstybė“ suteikti kitokią prasmę, nei įprasta, minėtos sąvokos nebūtų vartojamos bendrąją prasme arba būtų pateikti jų apibrėžimai.

Antra, pateikdamos savo poziciją Köbler byloje nė viena iš valstybių neginčijo, kad terminui „valstybė“ jos ketino suteikti kitokią reikšmę nei ta, kuri priimta tarptautinėje teisėje. Valstybės atsakomybės dėl galutinės instancijos teismo sprendimo negalimumą motyvavo tik tuo, kad jų konstitucinės teisinės sistemos nėra priderintos tokį principą įgyvendinti.

Atsižvelgdama į šiuos argumentus autorė daro išvadą, kad remiantis EB Sutartimi „valstybė“ turėtų būti suprantama kaip vientisas atsakomybės subjektas, *inter alia* apimantis teisminę valdžią.

Tačiau ir šis argumentas nėra pakankamas vienareikšmiškai konstatuoti, kad valstybės atsakomybės dėl galutinės instancijos teismų veikų principas yra sudėtinė EB teisės dalis. Kaip minėta anksčiau, valstybės narės teigė, kad nagrinėjamo principo nustatymas pažeistų valstybių narių konstitucinius principus, o tai atitinkamai apsunkintų šio principo įgyvendinimą ir keltų klausimą dėl jo efektyvumo. Esant tokiai abejonei, būtina ir šių principų sisteminę lyginamoji analizė.

3. Bendrieji nacionalinės teisės principai kaip pagrindas valstybių atsakomybei dėl Europos Bendrijos teisės pažeidimo

GA Légeris, pateikdamas nuomonę Köbler byloje bei remdamasis jo atlikta lyginamąja teisine analize, teigė, kad akivaizdu, jog valstybės atsakomybės dėl aukščiausiųjų teismų veikimo ir neveikimo principas gali būti laikomas bendruoju EB teisės principu⁴², kadangi, nepaisant esančių skirtumų, šis principas yra pripažintas visose valstybėse

tarptautinei teisei svarbiausia, „ar“ valstybė vykdo savo tarptautinius įsipareigojimus ir „kaip“ ji tai daro. Klausimas, kas yra tie agentai, kurie atlieka „techninio“ pobūdžio darbą įgyvendindami tarptautines normas, nėra svarbus. Todėl tarptautinė teisė nesiekia suvienodinti valdžių padalijimo principo, kuris skirtingose valstybėse įgyja skirtingas išraiškas, ir dauguma institucijų, žvelgiant visuotiniu mastu, įgyvendina tiek įstatymų, tiek vykdomąsias, tiek teismines funkcijas (Crawford, J. *The international law Commission's Articles on State Responsibility*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002, p. 96).

42 Generalinio advokato Léger nuomonė Byloje C-224/01, *Gerhard Köbler v. Republik Österreich* [2003] ETA I-10239, para. 85.

narėse arba bent matoma tendencija jį pripažinti⁴³. ETT, nors ir remdamasis GA Légerio išsakytu nuomone, konstatavo, kad valstybės atsakomybės dėl teismų sprendimų principas viena ar kita forma yra taikomas daugelyje valstybių narių, nors tai ir priklauso nuo nevienodų sąlygų⁴⁴.

Teismo pozicija, palyginti su GA nuomone, daugelio mokslininkų manymu, yra tikslesnė. Pavyzdžiui, G. Anagnostaras oponuoja GA pozicijai, teigdamas, kad vienintelis principas, kuris tikrai bendras valstybėms narėms, yra tas, jog valstybės atsakomybė dėl neteisėtų teismų veikų galima tik išimtiniais atvejais⁴⁵. Tokios pozicijos laikosi ir kiti mokslininkai⁴⁶, paneigdami teismų atsakomybės principo taikymą daugelyje GA nurodytų valstybių.

Kadangi nėra vienos nuomonės dėl valstybių atsakomybės už galutinės instancijos teismų sprendimus valstybėse narėse, o nustatyti tikrąją padėtį valstybėse narėse, kaip minėta anksčiau, yra ypač svarbu tolesniam tyrimui, bus atliekama valstybių ES narių, priimančių Köbler sprendimą, teisinio reglamentavimo analizė.

Analizuojant, ar valstybės narės nacionalinėje teisėje pripažįsta atsakomybės dėl galutinės instancijos teismų buvimą, svarbi valstybių narių klasifikacija pagal tai, ar jose nagrinėjamo principo taikymas priklauso nuo pažeistos nuostatos pobūdžio. Skiriamos:

1) *valstybės narės, kurios pripažįsta valstybės atsakomybės dėl teismų veiksmų ar neveikimo principą, neatsižvelgdamos į tai, kokia teisės norma yra pažeista*. GA Légeris pirmajai grupei priskiria Belgiją, Daniją, Italiją, Ispaniją, Vokietiją⁴⁷, Liuksemburgą, Austriją, Suomiją bei Švediją. Autorė sutinka, kad iš esmės visos valstybės numato, jog valstybės atsakomybė dėl teismų tariamai neteisėtų veikų yra galima, tačiau ne visos vienodai traktuoja galutinės instancijos teismo veikas kaip pagrindą valstybės atsakomybei. Pažymėtina, kad vienintelė valstybė, kuri 2003 m. galutinės instancijos teismo tariamai neteisėtas veikas nedviprasmiškai traktavo kaip galimą pagrindą valstybės atsakomybei kilti yra Ispanija⁴⁸. Iš šios valstybių grupės skiriamos ir Austrijos bei Švedijos valstybės, kurių teisės aktai atsakomybės dėl galutinės instancijos teismų veikų atžvilgiu yra nedviprasmiški ir, priešingai nei Ispanijos atveju, aiškiai eliminuoja tokios

43 Generalinio advokato Léger nuomonė Byloje C-224/01, *Gerhard Köbler v. Republik Österreich* [2003] ETA I-10239, para. 82.

44 Byla Case C-224/01, *Gerhard Köbler v. Republik Österreich* [2003] ETA E.C.R. I-10239, para. 48.

45 Anagnostaras, G., p. 284.

46 Hofstätter, B., p. 82

47 Vokietiją dėl jos reglamentavimo ypatumų autorė priskiria trečiajai grupei, todėl jos teisinis reglamentavimas bus analizuojamas kalbant apie valstybės nares, ribojančias valstybės atsakomybę tik Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijos pažeidimais.

48 Ispanijos Konstitucijos 121 str. numato, kad valstybei gali būti pareikštas ieškinys dėl žalos, padarytos dėl teismo klaidos ar netinkamo teisingumo sistemos vykdymo funkcionavimo (Constitución Española. Senado de España [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <http://www.senado.es/constitu_i/index.html>). 1985 m. *Organinio įstatymo dėl teisminės galios*, pagrindinio teisės akto, detalizuojančio minėtas konstitucijos nuostatas, 293 str. nurodoma, kad ieškinys dėl žalos atlyginimo galimas tik tuo atveju, kai teisminės klaidos buvimas nustatytas teismo sprendimu, priimtu skundžiant ginčijamą teismo sprendimą. Kitais atvejais sprendimą dėl teisminės klaidos buvimo priima atitinkamas aukščiausiojo teismo bylų skyrius, priklausomai nuo teismo, kurio sprendime tariamai padaryta teisminė klaida, kompetencijos. Jeigu skundžiamasi dėl paties aukščiausiojo teismo veiksmų, kompetenciją spręsti turi specialus skyrius, sudaromas remiantis atskiru įstatymo straipsniu (Ley Orgánica del Poder Judicial, No. 6/1985. Lexur Editorial [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <<http://www.lexureditorial.com/leyes/lopj6pre.htm>>).

atsakomybės galimybę⁴⁹. Kita vertus, reikia pabrėžti, kad be valstybių, kurios nacionalinės teisės aktų nuostatomis aiškiai panaikina tokios atsakomybės galimybę, 2003 m. buvo tokių ES narių, kurių teisės aktų bei praktikos sisteminė analizė leidžia teigti, kad valstybės atsakomybė dėl galutinės instancijos teismų tariamai neteisėtų sprendimų yra negalima. Toks reglamentavimas būdingas Italijai⁵⁰, Suomijai⁵¹ ir Belgijai⁵². Nors šiose valstybėse nėra teisės normos, aiškiai eliminuojančios galutinės instancijos teismo veikas, kaip valstybės atsakomybės pagrindą, tačiau tokia atsakomybė yra negalima dėl

- 49 Švedijoje Įstatymo dėl deliktinės atsakomybės 3 dalies 7 str. numato aiškiai išimti, nurodymas *inter alia* kad žalos atlyginimas negalimas dėl galutinės instancijos teismų veiksmų (Švedijos įstatymas dėl deliktinės atsakomybės Nr. SOU 1997/194. Švedijos teisingumo ministerijos specialisto atsakymas į klausimus dėl valstybės atsakomybės dėl galutinės instancijos teismų tariamų su EB teise nesuderinamų sprendimų). Švedijos įstatymų leidėjui buvo siūlyta taisyti įstatymą, *inter alia* numatant panaikinti skirtumą tarp skirtingų kategorijų ieškovų (dėl nacionalinės teisės bei EB teisės pažeidimų), tačiau toks siūlymas nesulaukė pritarimo (Švedijos teisingumo ministerijos specialisto atsakymas į klausimus dėl valstybės atsakomybės dėl galutinės instancijos teismų tariamų su EB teise nesuderinamų sprendimų). Analogišką nuostatą įtvirtina ir 1948 m. gruodžio 18 d. Austrijos federalinio įstatymo dėl valstybės tarnautojų atsakomybės 2 (3) str., prieš tai pabrėždamas, kad valstybės institucija remianis šiuo įstatymu yra laikomi visi fiziniai asmenys, įstatymų vykdomosios ar teisminės valdžios nariai, kurie įgyvendina įstatymus, būdami tam tikram terminui ar neterminuotai išrinkti, paskirti ar kitokiu pagrindu vykdydami pareigas, nepriklausomai nuo to, ar jų santykius su teisės turėtoju reguliuoja privatinė, ar viešoji teisė (Amtshaftungsgesetz. The legal site "Lexadin" [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <<http://www.internet4jurists.at/ges/pdf/ahg.pdf>>).
- 50 Italijoje 1988 m. balandžio 15 d. priimto Įstatymo dėl vykdančių teismines funkcijas sukeltos žalos ir teisėjų civilinės atsakomybės atlyginimo 2 (1) str. numato, kad asmuo, dėl teisėjo elgesio, veiksmų ar priemonių patyręs nepateisinamą žalą, kai nustatoma, jog teisėjas elgėsi tyčia ar rimtai nevykdė teisminių pareigų (ang. *serious misconduct*), arba nevykdė teisingumo, gali pateikti ieškinį dėl piniginės žalos atlyginimo, o suvaržius jo laisvę – dėl nepiniginės žalos atlyginimo. 2 (2) str. nurodoma, kad atsakomybė negali kilti dėl teisės normų aiškinimo ar faktų ar įrodymų vertinimo (Byla C-173/03, *Traghetti del Mediterraneo SpA v. Repubblica Italiana*. [2006] ETA I- 05177, para. 3-5). Kaip nurodė GA Légeris, pateikdamas išvadą kitoje byloje dėl valstybės atsakomybės, teisės nuostatų aiškinimas sudaro didžiąją teisminės veiklos dalį. Tai ypač būdinga galutinės instancijos teismams, kadangi jiems tradiciškai patikima vienodo teisės aiškinimo užtikrinimo funkcija (Generalinio advokato Léger nuomonė Byloje C-173/03, *Traghetti del Mediterraneo SpA v. Repubblica Italiana* [2006] ETA I- 05177, para. 53). Taigi esant tokiai nacionalinės teisės nuostatai, ne tik negalima valstybės atsakomybė dėl galutinės instancijos teismų veikų, bet kartu ribojama galimybė prašyti žalos, patirtos dėl negalutinės instancijos teismų tariamų neteisėtų sprendimų.
- 51 1974 m. gegužės 31 d. Suomijos įstatymo dėl deliktinės atsakomybės 3 dalies 5 skyrius numato, kad žalos atlyginimas, *inter alia*, dėl teismo ar teisėjo sprendimo negalimas, kol jis nėra ištaisytas ar panaikintas, ar kol klaidą padaręs asmuo nėra pripažintas kaltu dėl netinkamo elgesio (Tort liability act. Finlex database [interaktyvus]. [žiūrėta 2008 08 28]. <<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1974/en19740412.pdf>>). Galutinės instancijos teismo sprendimas yra galutinis ir neskundžiamas, netaisytinas ir nenaikintinas, taigi valstybės atsakomybė dėl galutinės instancijos teismo veikų negalima.
- 52 Valstybės atsakomybė dėl teismų veiksmų Belgijoje kildinama iš Civilinio kodekso 1382 ir 1383 str. nuostatų. Kadangi kodeksas tiesiogiai nekalba apie valstybės atsakomybę dėl teismų veikų, svarbi Belgijos kasacinio teismo praktika. 1991 m. gruodžio 19 d. sprendime byloje *De Keyser (Anca) v. Ministre de la justice* Kasacinis teismas konstatavo, kad žalos atlyginimas galimas tik tuo atveju, jeigu kvestionuojamas tariamai neteisėtas teismo sprendimas dėl nustatytų teisės principų pažeidimo būtų panaikintas, ištaisytas arba pakeistas sprendimu, kuris turi *res judicata* galią (Picardi. La responsabilite de l'Etat du fait de la fonction juridictionnel en droit belge. *European Review of Private Law*. 1994, 2; cituoja Anagnostaras, G., p. 284). Be to, galima kreiptis tik dėl tokio teismo sprendimo, kuris neturi *res judicata* galios (Hofstötter, B., p. 83). M. Breuerio nuomone, su kuria autorė iš esmės sutinka, ši sąlyga niekuomet negalės būti patenkinta, jeigu bus kvestionuojamas aukščiausiojo teismo sprendimas (nebent aukščiausiasis teismas pats persvarstytų bylą) (Breuer, M. Judicial wrongs and Community law: the case Gerhard Kobler v. Austria. In *Canivet, G., Andenas, M., Fairgrieve, D. (eds.). Independence, Accountability and the Judiciary*. London: British Institute of international and comparative law. 2006, p. 394).

suformuluotų papildomų reikalavimų, kuriuos patenkinti nėra įmanoma, kai žalos padarymas priskiriamas galutinės instancijos teismui.

2) *valstybėse narėse, kuriose situacija nėra aiški, ji plėtojasi*. Į valstybių, kuriose situacija nėra aiški, grupę patenka Graikija⁵³, Portugalija⁵⁴, Prancūzija⁵⁵. Tokį priskyrimą lemia neaiškos valstybių narių teisės nuostatos bei mokslininkų išdėstytos pozicijos ir teisminės praktikos nesutapimas arba tokios praktikos nebuvimas.

3) *valstybės narės, ribojančios valstybės atsakomybę tik Europos Žmogaus Teisių ir Pagrindinių Laisvių Konvencijos pažeidimais*. Prie valstybių ES narių, ribojančių valstybės atsakomybę tik Europos Žmogaus Teisių ir Pagrindinių Laisvių Konvencijos 5 ir 6 str. pažeidimais, GA Légeris priskiria Olandiją ir Didžiąją Britaniją⁵⁶. Šiai grupei pri-

- 53 Graikijos Civilinį kodeksą patvirtinančio įstatymo 105 str. numato, kad „tuo atveju, kai neteisėti veiksmai arba neveikimas priskiriami valstybės pareigūnams, vykdančioms jiems patikėtas viešąsias funkcijas, dėl žalos atlyginimo atsakinga valstybė, išskyrus atvejį, kai pažeidžiamas įstatymas, kuris priimtas išimtinai siekiant apsaugoti bendrąjį interesą“ (Raiškos, D. The jurisdiction of the administrative courts in Greece over cases of state liability for breaches of EC law by public authorities [interaktyvus]. Iš *susitikimo, vykusio 2006 m. kovo 10-11 d., Beaulieu-sur-Mer, Graikijoje*. [žiūrėta 2008-08-28]: <http://www.sja-juradm.org/rubrique.php3?id_rubrique=5>). Tai, kad įstatymas nedetalizuoja, ką jis laiko valstybės pareigūnais remiantis šiuo teisės aktu, didelę reikšmę suteikia teismų praktikai, kuriai patikima, kilius ginčui, išaiškinti jo nuostatas. G. Anagnostarasas mano, kad įstatymo 105 str. turėtų būti aiškinamas kaip numatantis valstybės atsakomybės galimybę dėl teismų veiksmų. Tačiau kartu mokslininkas pabrėžia, kad teisminė praktika rodo priešingas tendencijas (Atėnų apeliacinio teismo sprendimas byloje 6044/79, No B 308-309 ir byla 6772/87 NoB 1630. Nurodo Anagnostaras, G., p. 285).
- 54 Nors doktrina ir pripažįsta galimybę pareikšti ieškinį dėl neteisėtų teismo veiksmų, tačiau reglamentuojančių įstatymo nuostatų nėra (Teisingumo ministerijos specialisto 2007 m. rugsėjo 17 d. atsakymas į klausimus dėl valstybės atsakomybės dėl galutinės instancijos teismų tariamai su EB teise nesuderinamų sprendimų).
- 55 Ginčai dėl teismų, ypač galutinės instancijos, veikų kaip atsakomybės pagrindo vyksta ir Prancūzijoje, kurioje pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis teismų atskaitomybę, yra Teisminės sąrangos kodeksas. Kodekso L141-1 str. numato, kad už netinkamą teisingumo vykdymą atsakinga valstybė, tačiau atsakomybė kyla tik esant aiškiai klaidai (*faute lourde*) ar atsisakius vykdyti teisingumą (*déni de justice*) (Décret n° 78-329 Instituant de code de l'organisation judiciaire (iere partie). Le service public de la diffusion du droit “Legifrance” [žiūrėta 2008-08-28]. <http://www.legifrance.gouv.fr/jopdf/common/jo_pdf.jsp?numJO=0&d ateJO=19780318&numTexte=&pageDebut=01129&pageFin=>>). Kadangi įstatymuose nėra reglamentuota galimybė reikalauti žalos atlyginimo dėl galutinės instancijos teismų sprendimų, kaip pažymi G. Anagnostarasas, iki šiol Prancūzijoje diskutuojama dėl tokios galimybės buvimo (Anagnostaras, G., p. 285).
- 56 Jungtinės Karalystės 1947 m. aktas dėl proceso, kurio viena šalių yra valstybė, 2(5) str. numato, kad valstybė negali būti atsakinga dėl veikimo ar neveikimo, kai (a) asmuo vykdo teismo pobūdžio pareigas ar (b) pareigas, susijusias su teismo proceso vykdymu (Crown proceedings Act. The UK statute law database [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?LegType=All+Legislation&title=Crown+Proceedings+Act+Year=1947&searchEnacted=0&extentMatchOnly=0&confersPower=0&blanketAmendment=0&sortAlpha=0&TYPE=QS&PageNumber=1&NavFrom=0&parentActiveTextDocId=1140084&ActiveTextDocId=1140089&filesize=9212>>). 1998 m. Žmogaus teisių akto 9 (3) str. atkartoja draudimą: procesiniai veiksmai, nukreipti prieš teisinius veiksmus, galimi tik: (a) įgyvendinant apeliacijos teisę; (b) prašant peržiūrėti sprendimą arba (c) kitais teisės aktų numatytais atvejais [Tokia išimtimi, būdinga iš esmės visų valstybių teisinėms sistemoms, laikoma 1988 m. Baudžiamojo teisingumo akte 133 (1) str. įtvirtinta nuostata, numatanti, kad valstybės sekretorius išmoka kompensaciją dėl teismo klaidos asmeniui, kuris buvo apkaltintas nusikaltimo padarymu, ir jo kaltinimas buvo pakeistas arba panaikintas dėl naujai paaiškėjusių aplinkybių, rodančių neabejotiną teismo klaidą, su sąlyga, kad nežinomų faktų atskleidimas iš dalies ar visiškai nepriklauso nuo apkaltinto asmens (Criminal justice act. The UK statute law database [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?LegType=All+Legislation+justice+act&Year=1988&searchEnacted=0&extentMatchOnly=0&confersPower=0&blanketAmendment=0&sortAlpha=0&TYPE=QS&PageNumber=1&NavFrom=0&parentActiveTextDocId=2116646&ActiveTextDocId=2116813&filesize=957>>). Vienintelė išimtimi laikomas EŽT Konvencijos 5 (5) pažeidimo atvejis, kai žala privalo būti atlyginama net ir tuo atveju, jeigu teismas veikia gera valia (Human rights act. The UK statute law database [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <<http://www.statutelaw.gov.uk/>

skyrus ir valstybes, vykdančias įsipareigojimus, nustatytus EŽTK, į ją taip pat patenka ir Airija⁵⁷ bei Vokietija⁵⁸.

Identifikavus teismų atsakomybės principo taikymo tendencijas valstybėse narėse, galima daryti išvadą, kad daugumos valstybių narių teisė suteikia teisę į žalos atlyginimą dėl teismų veikų, ir atvirkščiai, galutinės instancijos teismams daugeliu atvejų numato imunitetą. Todėl, autorės manymu, su GA Légeriu galima sutikti tik tuo aspektu, kad, nepriklausomai nuo egzistuojančių skirtumų, teismų atsakomybės principas yra pripažintas *daugumoje* valstybių narių. Valstybės atsakomybė dėl galutinės instancijos teismų sprendimų, nesuderinamų su nacionalinės teisės nuostatomis, priešingai GA teigimui, galima tik vienoje valstybėje. Toks valstybių narių teisinio reglamentavimo analizės rezultatas taip pat leidžia sutikti su mokslininkais, teigiančiais, kad ETT pozicija šiuo atžvilgiu yra tikslesnė. Vis dėlto tokia išvada, autorės manymu, neleidžia teigti, kad valstybių narių konstitucinės reikšmės principai šiuo atveju galėtų būti argumentu pagrindžiant valstybės atsakomybės dėl galutinės instancijos teismo sprendimų buvimą. Toks įvertinimas tik leidžia daryti išvadą, kad EB narėms kiltų sunkumų įgyvendinant valstybės atsakomybę dėl galutinės instancijos teismų veiksmų. Dėl šios priežasties, atsižvelgiant į galimus šio principo įgyvendinimo sunkumus bei tai, kad panašios Sutarties nuostatos nereglementuoja nagrinėjamo principo, būtina išsiaiškinti, ar valstybės atsakomybę galima pagrįsti taikant tik efektyvumo principą.

4. Efektyvumo principas kaip pagrindas atsirasti valstybės atsakomybei dėl galutinės instancijos teismų veikų, nesuderinamų su Europos Bendrijos teise

ETT konstatavo, kad nacionaliniai teismai, pagal savo kompetenciją taikantys EB teisės nuostatas, privalo užtikrinti, kad šios taisyklės būtų efektyviai įgyvendinamos, o asmenų teisės apgintos. Todėl EB teisės efektyvumas sumažėtų, suteikiamų teisių apsauga susilpnėtų, jeigu individai negalėtų reikalauti atlyginti žalą, padarytą valstybei narei pažeidus Bendrijos teisę⁵⁹. Be to, be pareigos imtis aktyvių veiksmų, kad būtų įgy-

legResults.aspx?LegType=All%20Primary&PageNumber=5&BrowseLetter=H&NavFrom=1&activeTextDocId=1851003>).

57 Airijoje priimta laikytis pozicijos, kad valstybė nekontroliuoja, kaip teisėjai vykdo nepriklausomas teismines funkcijas. Teisėjai, vykdydami teismines funkcijas, naudojasi absoliučiu imunitetu (Buttmore, p. 462. J. Buttmore cituoja J. McCarthy poziciją byloje Attorney General v. Hamilton (No. 1) [1993] 2 I. R. 250: „bendrojoje teisėje teisėjo atlikti veiksmai ar išsakyti žodžiai vykdan teismines funkcijas yra privilegijuoti. Ši bendrosios teisės taisyklė niekuomet nebuvo kvestionuojama dėl atitikimo konstituciniams aktams, nors visuomet buvo įgyvendinama [...]“).

58 Pagrindinis šaltinis, reguliuojantis valstybės atsakomybę dėl teismų neteisėtų sprendimų Vokietijoje, yra Vokietijos civilinis kodeksas. Kodekso 839 (2) str. numato, kad žalos dėl neteisėto teismo sprendimo atlyginimas galimas tik tuomet, jeigu teisėjo pareigos nevykdymas prilygsta nusikaltimui (German Civil Code. Bundesrecht [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <http://www.bundesrecht.juris.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#Section%20839>). Ši Vokietijos civilinio kodekso nuostata reiškia, kad iš esmės negalima ne tik valstybės atsakomybė dėl galutinės instancijos teismo sprendimo, bet ir negalutinės instancijos teismų tariamai neteisėtų veikų. Teisminė klaida, nesant teisėjo nusikalstamos veikos, nėra įmanoma. Taigi valstybė dėl teismų veikų atsako tik jeigu yra pažeidžiamos EŽTK nuostatos.

59 Byla C-479/93, *Andrea Francovich v. Italian Republic* [1995] ETA I-3843, para. 32–33.

vendinti valstybės įsipareigojimai pagal EB teisę, efektyvumo principas, kaip pažymėjo Teismas, suponuoja pareigą pašalinti neteisėtus Bendrijos teisės pažeidimo padarinius⁶⁰. Tokią pat išvadą Teismas padarė ir Köbler byloje išplėsdamas subjektų, dėl kurių valstybei gali kilti atsakomybė, sąrašą ir pripažindamas, kad galutinės instancijos teismų sprendimai taip pat yra pagrindas valstybės atsakomybei atsirasti.

B. Hofstötterio nuomone, visiško EB teisės efektyvumo argumentas yra silpnas ir nepakankamas: jo pobūdis visa apimantis, o tai, kad Teismas juo remiasi kiekvienu atveju, kai priima konstitucinės reikšmės sprendimus, kelia abejonių dėl jo patikimumo ir tinkamumo⁶¹. G. Anagnostarasas, priešingai, neabejoja, kad teismams priskirtų EB teise grindžiamų pareigų pažeidimas galėtų sutrukdyti pasiekti EB teisės keliamus tikslus ir mano, kad teoriškai tokia atsakomybė, siekiant didesnio EB teisės efektyvumo, galima, tačiau pripažįsta, kad praktiškai šis principas neįgyvendinamas⁶².

Siekiant įvertinti, ar mokslininkai pagrįstai palaiko, ar kritikuoja ETT poziciją, būtina nustatyti „*effet utile*“ aiškinimo sampratą, jos galimas ribas.

„*Efet utile*“ aiškinimo esmę perteikia maksima „*ut res magit valeat quam pereat*“. Vienos Konvencija dėl sutarčių teisės šio aiškinimo principo neįtvirtina, tačiau, Tarptautinės teisės komisijos nuomone, jis atsispindi 31(1) reikalavime Sutartį aiškinti remiantis geros valios principu, atsižvelgiant į joje vartojamų sąvokų įprastinę reikšmę Sutartyje ir į Sutarties objektą bei tikslą⁶³.

H. Lauterpachtas, dar 1949 m. pastebėdamas, kad efektyvumo principas turi vis didesnę reikšmę tiek aiškinant nacionalinę teisę, tiek interpretuojant tarptautinės teisės normas⁶⁴, kartu pabrėžia, jog TTT nustato aiškias šio principo taikymo ribas: „*ut res magit valeat quam pereat*“ principas neturi būti taikomas taip, kad juo remiantis išaiškinta nuostata prieštarautų sutarties objektui ir tikslui

Diskutuotinas principo „*ut res magit valeat quam pereat*“ taikymas tuo atveju, kai nėra teisinės nuostatos, reguliuojančios tam tikrą teisinį santykį. D. F. Waelbroeckas bei H. G. Schermersas pažymi, kad dėl to jog, teisės spragų užpildymas savo esme priartėja prie teisės normų kūrimo, „*effet utile*“ aiškinimas turi ribas, kurių esmę atspindi ir Tarptautinės teisės komisijos anksčiau pateiktas paaiškinimas: teismas teisę privalo aiškinti kaip esamas normas; privalo būti tam tikras tekstinis pagrindas. Mokslininkai taip pat nurodo, kad principas „*ut res magit valeat quam pereat*“ neturėtų būti taikomas, jei

60 Byla C-479/93, *Andrea Francovich v. Italian Republic* [1995] ETA I-3843, para. 36.

61 Hofstötter B., p. 70.

62 Anagnostaras, G., p. 294–295.

63 Tarptautinės teisės komisijos ataskaita Jungtinių Tautų Generalinei Asamblėjai. Yearbook of the International Law Commission, 1966, II, p. 219.

64 Mokslininkas nurodo į NTTT bei jo sekėjo TTT praktiką konsultacinėse išvadose bei bylose tarp valstybių, kur efektyvumo principo taikymas tampa vadovaujančia teisės normos aiškinimo taisykle. Nurodoma į NTTT konsultacinę išvadą dėl mažumų mokyklų Albanijoje. P.C.I.J., Series A/B, Nr. 64, p. 182, NTTT konsultacinę išvadą dėl tarptautinės darbo organizacijos kompetencijos. P.C.I.J., Series B, Nr. 2. Lauterpacht, H. Restrictive interpretation and the principle of effectiveness in the interpretation of Treaties. *British Yearbook of International Law*. 1948, 26: 69, 72.

taikant pateiktas išaiškinimas lems teisinio netikrumo atsiradimą, ir teisės norma vėliau nebus taikoma⁶⁵.

Atsižvelgiant į tokias „*effet utile*“ aiškinimo ribas, analizuotina, ar valstybių atsakomybei dėl galutinės instancijos teismų veiksmų pagrįsti pakanka efektyvumo principo reikalavimų.

Visų pirma, būtina pabrėžti, kad, kaip minėta anksčiau, pagrindinis EB sutarties tikslas – EB piliečių gyvenimo sąlygų ir gyvenimo kokybės gerėjimas. EB valstybės narės visomis priemonėmis siekia, kad jis būtų kuo efektyvesnis. Todėl EB teisės efektyvumas sumažėtų, o suteikiamų teisių apsauga susilpnėtų, jeigu valstybės vienašališkai atsisakytų ginti asmenų teises pasiteisindamos konstitucinės santvarkos ypatumais. Nacionaliniai teismai yra galutinė institucija, kurioje asmenys gali ginti savo EB teisės suteikiamas teises. Taigi jų indėlis į EB teisės vienodą taikymą ir aiškinimą yra labai svarbus.

Antra, tai, kad valstybės siekia efektyvaus EB teisių įgyvendinimo, rodo ir Sutarties 10 str. nuostatos, įtvirtinančios vieną svarbiausių šio dokumento principų – valstybės pareigą imtis visų atitinkamų bendrųjų ar specialiųjų priemonių, padedant atlikti Bendrijos uždavinius bei nesiimti jokių priemonių, kurios gali trukdyti siekti šios Sutarties tikslų, t. y. efektyvaus EB piliečių gyvenimo sąlygų ir gyvenimo kokybės gerėjimo užtikrinimo. Todėl valstybei nesiimant veiksmų tokiai pareigai įgyvendinti, ji privalo atlyginti dėl to atsiradusius nuostolius. Kitoks aiškinimas prieštarautų pagrindiniam Sutarties tikslui, dėl kurio Šalys susitarė, sudarydamos Sutartį.

Trečia, reikia prisiminti, kad valstybių narių įstatymai, kaip analizuota anksčiau, nėra palankūs tokiam principui priimti, kadangi, remiantis jų nuostatomis, valstybė negali būti atsakinga dėl galutinės instancijos teismų sprendimų, kurių neteisėtumo negali nustatyti jokia aukštesnė nacionalinė teisminė institucija. Tačiau, kita vertus, valstybės atsakomybės dėl galutinės instancijos teismų veikų įgyvendinimo sąlygos pagal EB teisę yra labai griežtos, ir valstybės atsakomybė dėl galutinės instancijos veiksmų galima tik išimtiniais atvejais, kai galutinės instancijos teismas EB teisę pažeidžia gana rimtai. Taip pat pabrėžtina, kad dėl tokios pozicijos sutiko ir kai kurios proceso dalyvės, teigdamos, kad galutinės instancijos teismų atsakomybė turėtų būti išskirtinė priemonė užtikrinant asmenų teises. Taigi, autorės nuomone, ETT nustato proporcingą priemonę, skirtą EB teisę padaryti efektyvesnę ir labiau prieinamą individui.

Ketvirta, aiškinant šį principą svarbi ir valstybių narių pozicija priėmus šį sprendimą. Pažymėtina, kad Vyriausybės atstovų atsakymuose, gautuose autorei darant apklausą dėl valstybės atsakomybės už galutinės instancijos teismų sprendimus, daugelis specialistų pažymėjo, kad šią doktriną jų valstybės taikys, kai tik iškils toks klausimas, atsižvelgdamos į ETT praktiką aiškinant šį principą. Tai leidžia manyti, kad Sutarties šalys iš esmės neprieštarauja tokio principo buvimui ir laiko jį suderinamu su EB sutarties tikslu ir objektu, atspindinčiu sudarant sutartį jų išreikštą valią.

65 Waelbroeck, D. F. Schermers, H. G., p. 52.

Remdamasi anksčiau išdėstytais argumentais, autorė daro išvadą, kad ETT deramai laikosi „*effet utile*“ aiškinimo ribų, todėl „*ut res magit valeat quam pereat*“ principas gali būti taikomas pagrindžiant valstybės atsakomybę dėl galutinės instancijos teismų veikų. Tokia išvada, autorės manymu, leidžia teigti, kad ETT, nustatydamas valstybės atsakomybę dėl galutinės instancijos teismų veikų, neperžengia savo kompetencijos ribų, kurios įpareigoja jį Sutartį aiškinti paisant teisės, tarptautinėje sutartyje sutampančios su Sutarties šalių valia.

Išvados

1. EB sutartyje, išskyrus 10 str. įtvirtintą bendrąją valstybių pareigą imtis priemonių įgyvendinant EB pareigas ir netrukdyti pasiekti EB Sutartyje keliamų tikslų, nėra aiškių nuostatų, pagrindžiančių valstybės atsakomybės dėl galutinės instancijos teismų buvimą EB teisėje. 288 str. negali būti pagrindu valstybės atsakomybei dėl galutinės instancijos teismų veikų pagrįsti, kadangi ETT, kaip galutinės instancijos EB teismas, nepripažįstamas kaip institucija, galinti pažeisti EB teisę. Nevienodas valstybės ir Bendrijos atsakomybės sąlygų traktavimas negalėtų būti pateisinamas objektyviomis aplinkybėmis, o jį nustačius būtų pažeistas lygiateisiškumo principas.

2. Remiantis EB sutartimi „valstybė“ kaip atsakomybės subjektas yra suprantama kaip vientisas subjektas, *inter alia* apimantis teisminę valdžią. Sutarties taikymo ir aiškinimo praktika rodo, kad valstybės, sudarydamos EB sutartį, šiam terminui nesiekė suteikti specialios reikšmės.

3. Valstybių narių teisinis reguliavimas negali būti taikomas kaip analogas, pagrindžiant valstybės atsakomybės dėl galutinės instancijos teismo sprendimų buvimą. Konstitucinės reikšmės principų analizė rodo, kad EB narėms kiltų sunkumų įgyvendinant valstybės atsakomybę dėl galutinės instancijos teismų veiksmų. Vis dėlto atsižvelgiant į tai, kad EB teisė reikalauja efektyvaus asmeniui suteikiamų teisių įgyvendinimo, taip pat į tai, kad dauguma valstybių narių neprieštarauja tokio principo buvimui, manoma, kad „*ut res magit valeat quam pereat*“ principas pritaikytas atsižvelgiant į Sutarties tikslą.

4. Valstybės atsakomybę dėl galutinės instancijos teismų sprendimų pagrįsdamas „*ut res magit valeat quam pereat*“ principu, ETT neperžengia savo kompetencijos ribų ir veikia suderinamai su teise.

Literatūra

Amtshaftungsgesetz. The legal site “Lexadin” [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <<http://www.internet4jurists.at/ges/pdf/ahg.pdf>>.

Anagnostaras, G. The Principle of State Liability for Judicial Breaches: The Impact of European Community law. *European Public law*. 2001, 7.

- Breuer, M. Judicial wrongs and Community law: the case *Gerhard Kobler v. Austria*. Knygoje Canivet, G., Andenas, M., Fairgrieve, D. (eds.). *Independence, Accountability and the Judiciary*. London: British Institute of international and comparative law, 2006.
- Buttmore, J. State liability for judicial error: A Bridge too far? *Irish Journal of European Law*. 2004, 2.
- Case 26/62, *Van Gend & Loos v. Netherlands Inland Revenue Administration* [1963] ETA 1.
- Case 5/71, *Aktien-Zuckerfabrik Schöppenstedt v. Council of the European Communities* [1971] ETA 975.
- Case C-173/03, *Traghetti del Mediterraneo SpA v. Repubblica Italiana* [2006] ETA I- 05177.
- Case C-224/01, *Gerhard Köbler v. Republik Österreich* [2003] ETA I-10239.
- Case C-352/98 P, *Laboratoires pharmaceutiques Bergaderm SA and Jean-Jacques Goupil v. Commission of the European Communities* [2000] ETA I-05291.
- Case C-5/94, *R. v. Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Hedley Lomas (Ireland) Ltd* [1996] ETA I-2553.
- Constitución Española. Senado de España [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <http://www.senado.es/constitu_i/index.html>.
- Crawford, J. *The international law Commission's Articles on State Responsibility*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
- Criminal justice act. The UK statute law database [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?LegType=All+Legislation&title=Criminal+justice+act&Year=1988&searchEnacted=0&extentMatchOnly=0&confersPower=0&blanketAmendment=0&sortAlpha=0&TYPE=QS&PageNumber=1&NavFrom=0&parentActiveTextDocId=2116646&ActiveTextDocId=2116813&filesize=9575>>.
- Crown proceedings Act. The UK statute law database [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <<http://www.statutelaw.gov.uk/content.aspx?LegType=All+Legislation&title=Crown+Proceedings+Act&Year=1947&searchEnacted=0&extentMatchOnly=0&confersPower=0&blanketAmendment=0&sortAlpha=0&TYPE=QS&PageNumber=1&NavFrom=0&parentActiveTextDocId=1140084&ActiveTextDocId=1140089&filesize=9212>>.
- Deards, E.; Hargreaves, S. *European Union Law*. New York: Oxford University Press, 2004.
- Décret n° 78-329 Instituant de code de l'organisation judiciaire (iere partie). Le service public de la diffusion du droit "Legifrance" [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <http://www.legifrance.gouv.fr/jopdf/common/jo_pdf.jsp?numJO=0&dateJO=19780318&numTexte=&pageDebut=01129&pageFin=>>.
- Ehlers, D. Die Weiterentwicklung des Staatshaftungsrechts durch das europäische Gemeinschaftsrecht. *Juristen Zeitung*, 1996.
- Generalinio advokato Léger nuomonė byloje C-173/03, *Traghetti del Mediterraneo SpA v. Repubblica Italiana* [2006] E. C. R. I-05177.
- Generalinio advokato Léger nuomonė byloje C-185/95, *P. Baustahlgewebe GmbH v. Commission of the European Communities* [1998] ETA I-08417.
- Generalinio advokato Léger nuomonė Byloje C-224/01, *Gerhard Köbler v. Republik Österreich* [2003] E.C.R. I-10239.
- German Civil Code. Bundesrecht [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <http://www.bundesrecht.juris.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#Section%20839>.
- Hofstötter, B. *Non-compliance of National Courts. Remedies in European Community Law and Beyond*. The Hague: T.M.C. Asser Press, 2005.
- Human rights act. The UK statute law database [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <<http://www.statutelaw.gov.uk/legResults.aspx?LegType=All%20Primary&PageNumber=5&BrowseLetter=H&NavFrom=1&activeTextDocId=1851003>>.
- Joined Cases C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-189/94 and C-190/94, *Dillenkofer v. Federal Republic of Germany* [1996] ETA I-4867.

- Joined Cases C-46/93 and C-48/93, *Brasserie du Pêcheur SA v. Bundesrepublik Deutschland and The Queen v. Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd and others* [1996] ETA 1029.
- Joined Cases C-6/90 and C-9/90, *Andrea Francovich and Danila Bonifaci and others v. Italian Republic* [1991] ETA I-05357.
- Lauterpacht, H. Restrictive interpretation and the principle of effectiveness in the interpretation of Treaties. *British Yearbook of International Law*. 1948, 26.
- Ley Orgánica del Poder Judicial*, No. 6/1985. Lexur Editorial [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <<http://www.lexureditorial.com/leyes/lopj6pre.htm>>.
- Mancini, G. F.; Keeling, D.T. Democracy and the European Court of Justice. *The Modern Law Review*. 1994, 57.
- Orakhelashvili, A. Restrictive Interpretation of human right treaties in recent jurisprudence of the European Court of Human Rights. *European Journal of International Law*. 2003, 14.
- Picardi. La responsabilit  de l'Etat du fait de la fonction juridictionnel en droit belge. *European Review of Private Law*. 1994, 2.
- Portugalijos teisingumo ministerijos specialisto atsakymas į klausimus dėl valstybės atsakomybės dėl galutinės instancijos teismų tariamai su EB teise nesuderinamų sprendimų, 2007 m. rugsėjo 17 d.
- Raikos, D. The jurisdiction of the administrative courts in Greece over cases of state liability for breaches of EC law by public authorities [interaktyvus]. Iš susitikimo, vykusio 2006 m. kovo 10-11 d., Beaulieu-sur-Mer, Graikijoje. [žiūrėta 2008-08-28]. <http://www.sja-juradm.org/rubrique.php3?id_rubrique=5>.
- Roch re, J. D. Member State Liability for Infringement of European Community Law. *Tulane European & Civil Law Forum*. 1996, 11 (1).
- Rodríguez, P. M. La Responsabilidad del Estado por Actos Judicial en Derecho Comunitario. *Revista de Derecho Comunitario Europeo*. 2004, 19.
- Scott. H.; Barber, N.W. State Liability under Francovich for decisions of national courts. *Law Quarterly Review*. 2004, 120.
- Švedijos įstatymas dėl deliktinės atsakomybės Nr. SOU 1997/194. Švedijos teisingumo ministerijos specialisto atsakymas į klausimus dėl valstybės atsakomybės dėl galutinės instancijos teismų tariamai su EB teise nesuderinamų sprendimų.
- Tarptautinės Teisės Komisijos ataskaita JT Generalinei Asamblėjai. *Yearbook of the International Law Commission*. 1966, II.
- Toner, H. Thinking the unthinkable? States Liability for Judicial Acts after Factortame (III). *Yearbook of European law*. 1997, 17.
- Tort liability act. Finlex database [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-08-28]. <<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/1974/en19740412.pdf>>.
- Tridimas, T. Liability for breach of Community Law: Growing and mellowing down?. *Common Market Law Review*. 2001, 38.
- Vajda, C. Liability for breach of Community law: A survey of the ECJ cases post Factortame. *European Business Law Review*. 2006, No. 2.
- Vienos konvencija dėl sutarčių teisės. *Valstybės žinios*. 2002, Nr. 13-480.
- Waelbroeck, D. F.; Schermers, H.G. *Judicial protection in the European Union*. The Hague, London, New York: Kluwer Law International, 2001.
- Wattel, P. J. K bler, Cilfit and Welthgrove: We cannot go on meeting like this. *Common Market Law Review*. 2004, 41.

LEGAL BASES OF STATE LIABILITY FOR THE ACTS ATTRIBUTABLE TO THE COURTS OF FINAL INSTANCE

Regina Valutytė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *The article discusses the legitimacy of the doctrine of state liability for the acts attributable to national courts of final instance.*

Referring to the acknowledged methods of interpretation, the author analyses whether the doctrine of state liability for the acts attributable to courts of final instance finds its support in any other article of the EC Treaty. As the basis for the analysis the Article 288 regulating the conditions of liability of EC institutions is chosen. Although the Court indicates in its case law that conditions of state liability and those of Community institutions do not differ, the author doubts whether the situation has not changed since the decision of Köbler was adopted. In the author's opinion it is unlikely that the ECJ would admit its own liability.

The article takes into consideration relevant rules of international law, which apply to the parties of the Treaty as regards the concept of a "state" as the subject of the relations of liability. The author examines whether the contracting parties to the Treaty aimed at giving the term "state" a special meaning, or whether they intended it to be the same concept as it is conceived in public international law. Having established that the contracting states did not intend to convey to the term "state" a meaning different from the one used in international law, the author, analyzes the principles inherent in national legal systems of those states, which were members of the EU at the time when the decision in Köbler case was adopted as a complementary mean of interpretation.

Having arrived at the conclusion that principles inherent in national legal systems of the member states cannot constitute the basis for substantiating state liability for the acts attributable to courts of final instance, the author invokes the method of teleological interpretation and examines whether it is enough to base the doctrine of state liability for the acts attributable to national courts of final instance on the principle of effectiveness.

The author concludes that the ECJ acts within the framework of the EC Treaty and the object and the purpose of the Treaty require a state to be liable for the act attributable to a court of final instance if it adopts a decision that is incompatible with the EC law.

Keywords: *European Union Law, European Union, civil liability, köbler case.*

Regina Valutytė, Mykolas Romeris universiteto Teisės fakulteto Tarptautinės teisės katedros doktorantė. Mokslinių tyrimų kryptys: žmogaus teisių teisė, Europos Sąjungos teisė.

Regina Valutytė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of International Law, doctoral student. Research interests: human rights law, European Union law.